

УДК 811.111:37.461

Г. В. Пристай,
кандидат філологічних наук, доцент
(Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка)
hprystai@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ СПІВПРАЦІ

У статті розглянуто особливості застосування інноваційної педагогічної технології навчання в співробітництві при підготовці вчителів іноземної мови. Розкрито суть аналізованої технології, її відповідність цілям процесу мовної освіти. Висвітлено чинники формування в студента мотивації, пізнавальної діяльності та комунікативної компетенції. Установлено основні моделі реалізації навчальної кооперації. Схарактеризовано типи взаємозалежності учасників спільного навчання, окреслено завдання, які постають перед ними.

Ключові слова: мовна освіта, педагогічна технологія, навчання в співпраці, взаємозалежність, пізнавальна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги ринку праці диктують нові критерії підготовки педагогічних кадрів. Учитель повинен бути кваліфікованим фахівцем: оперувати досконалими знаннями предмету та методикою його викладання, за час навчання у вищому навчальному закладі набути певної психологічної підготовки, організаторських умінь, ораторського мистецтва. З метою оволодіння студентом якісної освіти, досягнення намічених результатів діяльності в навчання вводять нові педагогічні технології – "спосіб і результат упровадження наукових досягнень" [1: 65]. Чільне місце серед згаданих технологій посідає співробітництво – спільна праця для досягнення загальних цілей, колективної мети. Навчання в співробітництві – якісна альтернатива фронтальному та індивідуальному навчанню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея спільного навчання жваво обговорювалась у вітчизняній педагогіці в другій половині ХХ століття. Теоретичні засади педагогіки співпраці обґрунтовано в працях відомих педагогів Ш. А. Амонашвілі, І. П. Волкова, М. П. Гузика, П. М. Ерднієва, Є. М. Ільїна, В. А. Караковського, С. М. Лисенкової, Є. С. Полат, М. П. Щетиніна та ін. Основні ідеї, продуктивні й найбільш характерні для учительської творчості цих учених, було викладено в "Маніфесті" – ґрунтовній науковій праці [2]. У ній висвітлено принцип доступності матеріалу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, принцип свідомості, активності, творчості школярів, принцип поваги до особистості дитини та навчання без примусу. Суть технології – розподілене навчання в колективі, головний пріоритет – спільна праця, яка сприяє генеруванню нових знань учнів при безпосередньому спілкуванні один з одним.

Педагоги наголошували на ролі вчителя як організатора, а не контролера навчального процесу. А сама концепція описаної педагогічної технології – співробітництво – це ідея, ціль і засіб виховання й навчання.

Розробка ідеології навчальної кооперації зарубіжними вченими розпочалась у 70-ті роки минулого століття (представники – Дж. Аронсон, Р. Джонсон і Д. Джонсон, Де Врі, С. Каган, В. Х. Кіппатрік, Е. Коен, С. Кук, Р. Славін, Й. Шаран, Ш. Шаран та ін.). Згідно їхнього трактування, основне завдання технології кооперації – організувати активну спільну навчальну діяльність учнів у різних навчальних ситуаціях, сприяти їхній соціальній адаптації, формуванню й розвитку комунікативних умінь та умінь критичного мислення. Для успішного навчання кожна підгрупа (їх кілька в межах класу чи групи) самостійно виділяє конкретні індивідуальні та спільні для всіх цілі. Об'єднавши зусилля та маючи спільну мету, учасники вчатьсь взаємодіяти та отримують високі результати [3].

Мета пропонованої розвідки – проаналізувати особливості застосування технології навчання в співробітництві при навчанні іноземної мови у ВНЗ. **Предмет дослідження** – типологія взаємозалежності учасників спільного навчання. **Об'єкт статті** – діяльність студентів й викладача при застосуванні обстеженої технології.

Виклад основного матеріалу. Надавати рівноцінного значення як предмету вивчення, так і формуванню особистості – основна ціль аналізованої технології. І. Підласий зазначає, що згідно концепції співпраці першість належить не лише навчальному предмету (як у предметно-зорієнтованому навчанні) чи лише учню (як в особистісно-зорієнтованому навчанні), а процес розгортається з обох боків – від учня й від предмета [1: 147].

Технологію навчання в співробітництві реалізують на практиці (як у школі, так і у вищих навчальних закладах) за допомогою ефективних варіантів (моделей). Серед них:

- 1) "Навчання в команді": успіх усієї групи залежить від самостійної роботи кожного.
- 2) "Ажурна пилка": представники різних команд, т. зв. "експерти", після обговорення й уточнення самостійно опрацьованого ними матеріалу пояснюють його іншим членам команд.

3) "Навчаємось разом": спільна праця окремих груп сприяє засвоєнню всього матеріалу, поділеного між підгрупами. Партнери самостійно визначають різні соціальні ролі кожного для виконання спільного завдання, наприклад, лідер-керівник, лідер-генератор ідей, функціонер, опозиціонер, дослідник і т. д.

4) "Круглий стіл": передбачає вміння проведення бесіди / дискусії, вправно аргументувати свою думку. Члени навчальної групи збирають необхідну інформацію, аналізують, узагальнюють, шукають оптимальні шляхи її вирішення. Завдання кожного студента – зробити свій власний внесок у вирішення поставленої викладачем проблеми.

5) Дослідницька робота: кожен студент, працюючи індивідуально, здійснює внесок у вивчення загальної теми (граматичної, розмовної і т. п.).

6) "Кейс-метод": колективна робота над певною ситуацією, яка передбачає колективний пошук найбільш ефективної пропозиції. Містить кілька етапів щодо організації: ознайомлення з проблемою, аналіз ситуації у групах (представлення учнями власних варіантів вирішення проблеми в групах, вибір доповідача від групи, виготовлення унаочнення); презентація (виступ, відповіді на запитання, відстоювання власної точки зору, фіксація суті кожного виступу); дискусія (обговорення виступів, визначення найкращого вирішення кейса); підбиття підсумків (заключне слово фасилітатора).

7) Проектна діяльність – найскладніший етап цієї технології, який націлений на обговорення соціально загострених та дискусійних тем, вимагає інтегрованих знань, що сягають меж інших галузей науки та громадського життя.

Як засвідчив проаналізований матеріал, застосування у ВНЗ технології навчання в співробітництві передбачає 4 основні типи взаємозалежності учасників спільного навчання.

Перший тип – співпраця "студент ↔ студент /студенти". Переваги навчання в невеликих групах (3-5 чоловік) очевидні: зникає почуття страху помилитися, не встигнути, адже кожен член групи відповідальний як за свої власні навчальні досягнення, так і за досягнення інших; у процесі виконання завдань студент покращує власні навчальні досягнення, порівнюючи їх із своїми попередніми, а не з досягненнями інших; забезпечується потреба в спілкуванні, визнанні; формуються навички самоконтролю та самооцінки. Навчання в співробітництві має здійснюватися в умовах повної довіри між учасниками. Тоді результат приносить правдиве задоволення від спільної роботи. У випадку недовіри чи сумнівів у можливостях партнера спільна діяльність з великою вірогідністю зазнає невдачі. Як засвідчує досвід роботи в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, студенти володіють певними навичками роботи в співпраці: вони здатні самоорганізовуватися в групи, планувати дії, розподіляти соціальні ролі згідно поставленого завдання, здійснювати пошук необхідної інформації. Проте постають проблеми з аналізом, синтезом та представленням опрацьованого матеріалу. Завдання викладача – правильно організувати процес навчання: від визначення цілей, завдань, виокремлення нових проектів до організації навчального процесу (скажімо, підготовки дидактичного матеріалу, в т. ч. електронного).

Технологія навчання в співробітництві (або в співпраці, кооперації, партнерстві) як організована педагогічна діяльність відповідає цілям процесу навчання іноземної мови. Адже вона, по-перше, сприяє формуванню студентом необхідних комунікативних умінь (вираження власних думок в усній чи писемній формі та розуміння думок інших людей); по-друге, передбачає вільний розвиток особистості (розширює кругозір, сприяє загальній освіті); по-третє, допомагає становленню її культурної ідентифікації (виховує повагу до національних цінностей рідної держави та тієї, мова якої вивчається); по-четверте, забезпечує наявність творчої чи дослідницької діяльності, створює ефект соціалізації (розвиває логічне мислення, акуратність і наполегливість, уміння самостійної роботи та роботи з партнерами). Тому постійне застосування цієї технології на заняттях іноземної мови створює стійку мотивацію навчання.

Другий тип – співпраця за формулою "студент ↔ викладач", відповідно студент водночас стає суб'єктом навчання й випробовує роль наставника. З метою досягнення студентом освітніх, соціальних та емоційних потреб педагог повинен сформувати сприятливе навчальне середовище. Скажімо, поділ студентів на групи вимагає виваженості, він повинен "виходити за межі традиційного поділу учнів за успіхами у навчанні" [1: 177]. Об'єднавчий момент – однакове бачення й розуміння учасниками групи спільної мети. Роль викладача – забезпечити студентам навчальну підтримку: спонукати їх до самостійного вирішення проблеми, пошуку нової інформації; стимулювати до образного мислення, бачення предмета дослідження загалом; навчити аналізувати свої досягнення, поважати думку партнера; конструктивно застосувати набуті в інших царинах науки знання, вміння й навички. Без сумніву, навантаження на викладача зростає – співробітництво змушує його до постійного дослідницького пошуку.

Установлення сприятливого соціально-педагогічного клімату передбачає доброзичливі стосунки між студентом та викладачем, оскільки викладач не лише виконує фасилітаторську функцію (створює відповідні умови для навчання, забезпечує успішну групову комунікацію), а й надає кваліфіковані поради, емоційно підтримує своїх партнерів [4: 51-52]. Стан комфорту досягнуто, коли співучасники відчують задоволення власною діяльністю, набувають позитивних мотивів до продовження співпраці.

Без сумніву, проаналізований тип взаємозалежності детермінує індивідуальний особистісний ріст студента й викладача.

Третій тип характеризує формулу "студент ↔ предмет навчання". Мотивація до оволодіння іноземною мовою у майбутніх вчителів висока й різнопланова. Це, по-перше, бажання стати досвідченим педагогом-професіоналом. По-друге, досконалі знання збільшують можливості продовження навчання за кордоном, стимулюють кар'єрний ріст і дозволяють вільно контактувати з іноземцями під час подорожей чи при спілкуванні он-лайн. Необмежений доступ до інформації, можливість насолоджуватися творами мистецтва в оригіналі – також вагомими причинами [5].

Завдання вищої школи не обмежується лише передаванням необхідної інформації, а, передусім, полягає у вихованні фахівця, здатного постійно покращувати свої професійні навички. Студент повинен навчитися діяти самостійно з метою отримання й осмислення нової інформації, формування оптимальних методів і засобів здобуття знань, необхідних для практичної діяльності. Застосування технологій навчання в співробітництві на заняттях з практичного курсу англійської мови засвідчило розвиток і вдосконалення вмінь і навичок студентів до самостійної роботи з літературою, прийомами аналізу матеріалу (наприклад, відокремлення основної інформації від другорядної, виділення головної думки, порівняння різних точок зору, систематизація та узагальнення). Студенти не бояться висловлювати й аргументувати власну точку зору, брати участь у дискусії чи бесіді [6: 140].

Четвертий тип – "вчитель ↔ вчитель". Упровадження аналізованої педагогічної технології у практику викладання іноземної мови у ВНЗ диктує певні зміни до навчальних програм, але, передусім, вимагає вдосконалення поведінки викладача. Усвідомлення своєї відповідальності змушує його опрацьовувати нові дослідження з лінгвістики, соціальних наук, біології, медицини, психології тощо. Співпраця й обмін, курси підвищення кваліфікації – основні складові професійного розвитку педагога. Мотивацію й впевненість в собі посилює переконання в тому, що викладацький колектив – це консолідована група людей, об'єднаних однією метою й завданнями [7]. Працюючи разом, викладачі діляться своїми науковими доробками, здійснюють загальне планування, спільно розробляють необхідні дидактичні матеріали, обговорюють важливі складові своєї практики. Використовуючи можливості Інтернет-спільноти, викладачі отримали ширші можливості до спілкування й обміну досвідом.

Висновок. Отже, проаналізовані моделі технології навчання у співробітництві створюють однакові можливості кожному студенту для вдосконалення власних навчальних досягнень. Вони дозволяють, мислячи, порівнюючи та аналізуючи факти, зробити самостійні висновки, отримати практичний досвід. Поєднання різних типів взаємозалежності учасників спільного навчання – студента, вчителя, навчального предмета – детермінує зростання мотивації щодо засвоєння нових знань, особистої відповідальності, здатності займати власну активну позицію. Перспективи **подальших досліджень** убачаємо в з'ясуванні потенційних можливостей педагогічних та дидактичних функцій дослідженої технології навчання в співробітництві при підготовці студентів до актуальної творчої й дослідницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя / Іван Павлович Підласий. – Х. : Вид. група "Основа", 2010. – 360 с.
2. Манифест "Педагогика сотрудничества" [Електронний ресурс] // Учительская газета. – 18. 10. 1986. – Режим доступу : http://www.muzeigp.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=55:-q-q-1986&catid=9:2011-09-28-11-41-39&Itemid=14.
3. Johnson David W. An Overview of Cooperative Learning [Електронний ресурс] / W. David Johnson, T. Roger Johnson. – Режим доступу : <http://www.co-operation.org/home/introduction-to-cooperative-learning/>.
4. Новітні технології на уроках англійської мови / [упоряд. Т. Михайленко]. – К. : Редакції газет гуманітарного циклу, 2012. – С. 50–62.
5. Мотивація для вивчення англійської [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/languages/article/37256/>.
6. Пристай Г. В. Навчання в співробітництві як засіб активізації пізнавальної діяльності на уроці англійської мови у ВНЗ / Г. В. Пристай // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. – № 1072. – С. 136–141.
7. Cooperation among teachers [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://traces.fisica.unina.it/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=89&Itemid=169&lang=en.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Pidlasyy I. P. Produktivnyy pedagog. Nastil'na knyga vchytelya [The Productive Teacher. Tabletop Teacher's Book] / Ivan Pavlovych Pidlasyy. – KH. : Vyd. grupa "Osнова", 2010. – 360 s.
2. Manifest "Pedagogika sotrudnichestva" [Manifesto "Collaboration in Education"] [Elektronnyy resurs] // Uchitel'skaya gazeta [Teacher's Newspaper]. – 18. 10. 1986. – Rezhym dostupu : http://www.muzeigp.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=55:-q-q-1986&catid=9:2011-09-28-11-41-39&Itemid=14.
3. Johnson David W. An Overview of Cooperative Learning [Elektronnyy resurs] / W. David Johnson, T. Roger Johnson. – Режим доступу : <http://www.co-operation.org/home/introduction-to-cooperative-learning/>.

4. Novitni tehnologiyi na urokakh angliys'koyi movy [The Latest Technologies in the English Lessons] / [uporyad. T. Mykhaylenko]. – К. : Redaktsiya gazet gumanitarnogo tsyklu, 2012. – S. 50–62.
5. Motyvatsiya dlya vyvchennya angliys'koyi [Motivation for Learning English] [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://osvita.ua/languages/article/37256/>.
6. Prystay G. V. Navchannya v spivrobotnytstvi yak zasib aktyvizatsiyi piznaval'noyi diyal'nosti na urotsi angliys'koyi movy u VNZ [Cooperative Learning as the Means of Enhancing the Cognitive Activity at the English Lesson in HEI] / G. V. Prystay // Visnyk Kharkiv. nats. un-tu imeni V. N. Karazina [Kharkiv V. N. Karazin National University Journal]. – № 1072. – S. 136–141.
7. Cooperation among teachers [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://traces.fisica.unina.it/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=89&Itemid=169&lang=en.

Матеріал надійшов до редакції 14.08. 2014 р.

Пристай Г. В. Особенности обучения иностранным языкам в условиях сотрудничества.

В статье рассмотрены особенности применения инновационной педагогической технологии обучения в сотрудничестве при подготовке учителей иностранного языка. Раскрыты суть анализированной технологии, ее соответствие целям процесса языкового образования. Отражены факторы формирования у студента мотивации, познавательной деятельности и коммуникативной компетенции.

Установлены основные модели реализации учебной кооперации. Охарактеризованы типы взаимозависимости участников совместного обучения, уточнены задачи, стоящие перед ними.

Ключевые слова: языковое образование, педагогическая технология, обучение в сотрудничестве, взаимозависимость, познавательная деятельность.

Prystai H. V. Peculiarities of the Collaborative Foreign Languages Learning.

The paper examines the features of the innovative educational technology application known as the collaborative learning during the foreign language teachers' training. Many recent studies have focused on the problem of pupils' speech skills and habits formation within the framework of the learner-centered approach in the comprehensive school. But only few attempts have been made to investigate the formation of practical skills, higher level of thinking skills and habits with the help of the latest technologies in the course of foreign language learning. This study seeks to understand the essence of the 'collaborative learning' technology, its consistency with the objectives of the language educational process. The central issue is in the observing and explaining the basic variants of the analyzed method implementation. The purpose of this paper is to describe the main types of the participants' interdependence – a student, a teacher and an academic subject. The data indicate the formation of the student's motivational factors, cognitive activities and communicative competence which determine his / her self-identity. Further investigations are needed to be done in order to state the potential pedagogical and didactic functions of the collaborative learning in preparing students for the actual creative and research activities.

Keywords: language education, educational technology, didactic tool, collaborative learning, participants' interdependence, cognitive activity.